

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

4 De ira & iracundia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

iniuriam inferentem, patiendo superasti. Sic scopuli fluctibus celsi facile ipsos dissoluunt: sic Sancti omnes praclaro coronati praconio, tropaea praclara statuerunt. hanc victoriam laboris expertem consecuti; non enim lucrari te aut laborare oportet. Deus eas tibi vires concessit, ut non manu conserione, sed patientia vincas, &c.

5. Confideratio B. Thomae Mori.

Quintum est, Consideratio illa B. Thomae Mori: Vel bonus est, cui irasceris, vel malus. Si bonus, immerito illi irasceris, ut quem Deus amet, qui Dei sit amicus & filius. Si malus est, vel talis erit in aeternitate, vel mutabitur, & erit bonus: si semper erit malus, sat habebit miseriarum aeternis incendijs addictus, vnde magis commiseratione quam ira dignus; si vero in aeternitate futurus est bonus, iniquum est illi irasceri, qui aeterna amicitia tibi futurus sit deinctus, Deoque charissimus.

22. 6. Bona mansuetudo.

Sextum, Consideratio bonorum, quae mansuetudo secum adfert. Primo enim, facit similem Deo & Christo Domino, qui infinitam mansuetudinem erga peccatores praestant. Secundo, Meretur remissionem peccatorum, (iuxta illud Matthaei 6. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater caelestis peccata vestra) & beatam patriam possessionem: vnde, Matth. 5. dicitur, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram: nimirum terram viuentium, de qua pelli non poterunt, vt D. Augustinus & alij communiter explicant. Tertio, Reddit vitam in hoc mundo tranquillam & pacatam: quod insinuatur Psalm. 36. Mansueti autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitidine pacis. quod etsi potissimum in futura vita impleatur, tamen etiam in ista locum habet. Et Ecclesiastici 3. Fili, in mansuetudine opera tua perfice, & super gloriam hominum diligere. quasi dicat, consequetur gloriam & amicitiam apud homines. Denique omnes paene mortalium turbas, dissensiones & bella ex ira procedunt, quam mansuetudo praecidit. Quarto, Reddit animam serenam, & idoneam percipiendae veritati, quam ira maximè perturbat & impedit. vnde Iacobi 1. dicitur: In mansuetudine suscipite insinuum verbum, quod potest saluare animas vestras. Mansuetudo enim facit vt homo non contradicat doctrinae veritatis, quod plerique ex commotione irae faciunt, vnde diuus Augustinus libro 2. de Doctr. Christi. cap. 7. ait: Opus est mite scire, neque contradicere diuinae Scripturae, siue intellecta, si aliqua vitia nostra percutit; siue non intellecta, quasi nos melius sapere, veriusque percipere possimus: sed cogitare potius & credere id esse melius & verius, quod ibi scriptum est, etiamsi lateat, quam id, quod per nos ipsos sapere possumus. Vide D. Thomam art. 4. ad 1. Id ipsum confirmat experientia: nihil enim adeò impedit haereticos quò minus conuertantur ad fidem, quam iracundia in Ecclesiam Romanam, qua fit vt tranquillo animo eius doctrinam audire vel expendere nequeant.

DVBITATIO IV.

De ira & iracundia.

D. Thomas quest. 158.

23. Mansuetudini, sicut & alijs virtutibus, quae passiones moderantur, duo vitia opponun-

tur; ira vel potius iracundia (quae actum & habitum vitiosum irascendi designat) per excessum, & lentitudo per defectum. Ira per se nec bona est, nec etiam mala, sed quiddam indifferens, quo bene & male vt possumus; sicut & reliquae passiones. Malam non esse, vel ex eo constat, quia naturae est apprimè utilis ad ardua facta, & ad sui conseruationem. Sicut enim passio amoris data est homini ad boni prosecutionem: ita passio irae ad repulsionem malorum & nocentium; ne ea in re natura sit torpida & languida. Itaque habet eum locum in homine, quem miles in Republica. Vnde pulchrè Nemeius lib. de Natura hominis cap. 21. dixit, *ἔτι δὲ θυμὸς τὸ ἀπορροιακὸν ἔστι τὸ λογιστικόν, ἴσως ἐστὶν ἀπορροιακὸν τῆς ῥατίας*, *iram esse satellitium rationis.* Nec obstat quòd rationem turbet, & sanum consilium ac iudicium de rebus impediatur; quia non debet excitari nec adhiberi nisi post consilium; nimirum quando veniendum est ad executionem: sicut miles non adhibetur nisi post Senatus vel Principis decretum; sed iubetur quietesce, donec accersatur ad opus. Deinde ira nihil est aliud quam appetitio vindictae: atqui vindicta bona est, si debito modo fiat.

Ira est quid indifferens. Vtilitas ira.

Erit peccatum, si modum à ratione praescriptum non seruet, & tunc dicitur proprie iracundia, quam Aristoteles vocat *ὀργή*, distinguens eam à simplici ira, quae *ἔργη* dicitur. Dupliciter autem fieri potest vt ira praescriptum rationis non seruet. Primo, Ex parte obiecti, si iniustam vindictam appetas; vt ob causam non legitimam, vel maiorem quam oportet, vel absque publica auctoritate exequendam. Et hoc modo ex genere suo est peccatum mortiferum; quia contra proximi charitatem & iustitiam. Potest tamen esse veniale ob imperfectionem actus, quae spectatur vel ex parte voluntarij, vt cum motus irae perfectum rationis iudicium praeruit; vel ex parte obiecti seu materiae, vt cum quis modicam vindictam appetit; v. g. si parum trahas puerum per capillos, vt inquit D. Thomas: modicum enim instar nihili reputatur. Nec obstat quòd ex genere suo dicatur mortifera; quia hoc intelligendum de actu profecto tam ex parte voluntarij quam ex parte obiecti, vt rectè explicat Caietanus; nimirum vt actus sit ex pleno iudicio rationis, & obiectum sit notabilis quantitatis: hoc enim modo accipiendus est actus, cum ex genere suo dicitur mortalis vel venialis.

24. Quale peccatum sit.

Secundo, Potest praescriptum rationis non seruari ex parte ipsius motus; vt si nimium interiorius irae exardescas, vel exteriorius eam per signa nimium patefacias. Hoc modo non est quidem ex genere suo mortale, potest tamen esse mortale, vel ratione affectus & praeparationis animi, quam inducit; vt si tantum ira accendaris, vt paratus sis aliquid facere, quod sit peccatum mortale: vel ratione scandali; vt interdum accidere potest in Praelatis, vel ijs qui in infidelibus conuertendis occupantur.

25

Dices, Omnis ira videtur esse peccatum mortiferum; nam Dominus Matth. 5. generatim dicit: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Quibus verbis significatur, illum mereri condemnationem mortis, nimirum aeternae: nam reus iudicio Hebraeis dicitur, qui dignus est condemnatione, puta mortis: illa enim est praecipua, & absolutè dicitur condemnatio, & iudicium: vnde

26. Obiectio.

V v v 3 trans

translata ad tribunal Dei, designat damnationem aeternam.

Resp.

Respondeo, Dominum ibi loqui non de omni ira; sed de ea, quæ tendit ad homicidium: complet enim illud præceptum, *Non occides*; addens, non solum externum homicidium esse peccatum mortiferum in iudicio diuino, sed etiam occultam iram, qua quis proximi mortem optat: vt rectè D. Thomas art. 3. ad 2.

De eadem ira intelligendum id, quod sequitur, *Qui dixerit fratri suo raca, qui dixerit fatue, &c.* nimirum ex ira, qua mortem illius desiderat: vt idem D. Thomas aduertit art. 5. ad 3. ponit enim Dominus tres gradus ad homicidium. Primus est, Ira interna optans mortem proximi. Secundus, Eadem ira prorumpens in contumeliam; sed leuiorem. Tertius, Eadem erumpens in contumeliam grauem. In quarto est ipsum homicidium, & quodlibet aliud graue nocumentum.

27
Discrimen
ira ab odio
& inuidia.

Vt autem quale sit peccatum iræ, meliùs intelligatur, notandum est, illud per se minus esse peccatum, quàm odium vel inuidiam, vt docet D. Thomas art. 4. *Odium* enim appetit malum proximi, quia malum, & eo dumtaxat sine vt ei sit malè, illi enim malè esse apprehendit tamquam suum bonum. Hinc fit vt nulla mali mensura fatiatur, quia quæ per se appetuntur, sine mensura & termino appetuntur; sicut auarus appetit diuitias, & voluptuosius delectationes sine termino. *Ira* verò appetit malù alterius sub ratione iustæ vindictæ: nimirum, vt qui offendit, sentiat & debeat se malè fecisse, & ita fiat compensatio. Vnde non appetit malum alterius nisi secundùm certam mensuram; nimirum ad equalitatem iniuriæ, vt pœna sit commensura culpæ. cuius signum est, quòd si vindicta hanc mensuram exceperit, ira vertatur in misericordiam. Itaque spectat in obiecto imaginem quamdam iustitiæ, vt iustitiam vindicatiuam imitari videatur. Sicut enim hæc appetit malum proximi sub ratione iustæ vindictæ; sic ira sub specie & imagine iustæ vindictæ. sed in eo est discrimen, quòd iustitia illa regatur verà prudentiâ: ira non verà, sed imagine dumtaxat prudentiæ. vnde etiam in obiecto non spectat veram rationem iustæ vindictæ, sicut iustitia vindicatiua; sed speciem tantùm iustæ vindictæ. *Inuidia* dolet de bono alterius, quatenus id aliquo modo propriam excellentiam videtur obscurare. Vnde desiderat illi malum, nempe illius boni priuationem, vt suam existimationem & excellentiam illibatam conferuet; ac proinde affectu proprii boni mouetur. Vnde patet, *inuidiam*, quæ non appetit alteri malum vt ei sit malè, sed vt sibi sit bonè, esse minus quidem malum quàm odium, quod solum appetit vt alteri sit malè; maius tamen quàm iram: nam ira spectat imaginem iustitiæ: & omnis irascens iustam causam iræ suæ præterdit, qua se excuset. Vnde etiam iudicio generis humani minus probrosa aut inhonesta quàm inuidia, quæ nullam iustitiæ vel honesti speciem præfert. Ob eandem causam ira censetur honestior, seu minus dedecorosa quàm concupiscentia, vt supra dub. 2. num. 16. dictum est.

Ira imitatur iustitiam.

Inuidia.

28
Ratione
modi iræ
habet peculiarem
a ratione.

Aduerte tamen, etsi ira ex parte obiecti formalis sit minus mala vel minus dedecorosa quàm odium, inuidia, & concupiscentia; tamen ex parte modi, cum quo fit, habet præ reliquis passionibus peculiarem quamdam inordinationem. Pri-

mò, quia maximè rationem perturbat. Secundò, quia maximum in agendo habet impetum. Tertio, quia corpus maximè immutat, ad eò vt hominem furiosè belluè similem efficiat. Vnde Proverb. 27. *Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor; & impetum concitati spiritus ferre quis poterit?* Et Gregorius libro 5. Moralium capite 31. *Per iram sapientia perditur, vt quid, quòve ordine agendum sit, omnino nesciatur; sicut scriptum est; Ira in sinu stulti requiescit, quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permoendo confundit.* Et infra: *Nam ira sua stimulis accensum cor palpitat, corpus tremat, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur nos: lingua quidem clamorem format, sed sensus quid loquatur, ignorat. In quo itaque iste ab arreptus longe est, qui actionis suæ conscius non est?* &c. Ratio est, quia sicut amor, desiderio & gaudio, deseruit languis; odio, timori, tristitiæ, melancholia; ita bilis deseruit iræ. Hæc enim, motu iræ insurgente, statim effervescent & concitatur, tamquam in malum præsens factura impetum. Motus enim spirituum & humorum respondent motibus animorum, propter mutuum corporis & animæ consensionem, & illius ad hanc naturalem subordinationem. Rationem igitur perturbat, non solum, vt aliæ passiones, faciendo obiectum aliter quàm in se sit, apprehendi; sed etiam, quia suo calore spiritus accendit, & commouet: qui tamen vt functionibus mentis sint idonei, debent esse temperati & tranquilli; deinde quia nimirum calefactis humoribus sumi excitantur, qui caput opplent & offuscant. Dat impetum passioni, ratione caloris & incitationis: sicut enim passio bilem concitat, ita vicissim bilis concitata passionem auget per quamdam sympathiam, mediante tamen imaginatione, qua res vehementius apprehendatur. denique corpus immutat, quia calidissima: vnde accendit spiritus & sanguinem, & simul cum illis veluti foras contra malum ruitura, exterius, in vultu præfertim, & oculis, sese prodit.

Notandum Secundò, ab Aristotele 4. Ethic. c. 5. poni quatuor species seu modos iræ; etsi D. Thomas art. 5. tres solum enumeret, secutus in eo Gregorium Nyssenum, vt potius Nemesium lib. de Natura hominis cap. 21. & Damascenum lib. 2. si dei Orthodoxæ, cap. 16.

Prima est eorum, qui simpliciter dicuntur *iracundi*, Aristoteli *ὀργιστοι*, qui celeriter irascuntur, & quibus non oportet, & quam ob causam non oportet, & vehementius quàm oportet; sed paulò post placantur.

Secunda est eorum, qui dicuntur *ἀκρόβολοι*, id est, *summe iracundi*, qui celerimè, ad omnia, & ob quamuis causam iracundia exardescunt. Hi duo modi fundamentum habent in temperamento bilioso, & in copia humoris biliosi, eiusque feruore, & tenuitate. Hinc enim prouenit illa celeritas irascendi ad minimas qualibet occasiones. Hi, iuxta Gregorium libro 5. Moralium capite 32. *accensis calamus similes, dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt, & cuius quidem flammam faciunt, sed protinus in fanilla frigescent.*

Tertia est eorum, qui dicuntur *πυρόβολοι*, quasi *pyrici*, *amarobilarij*, qui postquam excanduerint, propemodum sunt implacabiles. cuius ratio est, quia

Cur ira
maximè
perturbat
mentem.

29
Species iræ
apud Arist.

ὀργιστοι.

ἀκρόβολοι.

πυρόβολοι.

quia cum labore humore melancholico, diu tristitiam ex offensione conceptam retinent; & consequenter retinent iram, quæ tristitia querit medicinam: tollitur autem illa tristitia, vel temporis tractu concocta & euascens; vel vindicta obtenta: vtrumque enim, & tempus & vltio, est tristitia illius medicina. De his intelligi potest quod ait Gregorius supra: *Aly lignis grauioribus durioribusque non dispares, accensionem tarde suscipiunt; sed tamen accensi semel, difficiliter extinguuntur: & quia se tardius in asperitatem concitant, furoris sui diutius ignem seruant.*

Xerembi.

Quarta est eorum, qui *χαλμοι*, id est, *seui & difficiles*, qui numquam placantur, nisi iniuriam vlti sunt: non propter tristitiam, vt isti priores; sed quia imaginationem in vltionem defixam habent. His recte aptaueris illud Gregorij: *Aly, quod nequius est, & citius iracundia flammam accipiunt, & tardius deponunt.* quamuis & hoc interdum in prioribus, nimirum *πικροχολοις*, locum habeat.

In prima igitur & secunda specie est inordinatio, ratione nimia celeritatis, qua fit vt rationis præscriptum non expectetur; quæ celeritas in prima est maior quam oportet, sed non summa: in secunda est summa, seu in summo gradu. In tertia & quarta specie est inordinatio ratione diuturnitatis; quæ in tertia quidem prouenit ex tristitia, in quarta ex vehementi imaginatione vindictæ.

30
Diuisio
Nemesij
Damasce-
ni.

Nemesius loco citato tres iræ species constituit. Primam vocat *ὀργη* & *ῥαθυ*, quam *excandescens* vocare possumus; estque nihil aliud quam ira, principium & motum habens. Hæc primam & secundam speciem Aristotelis complectitur. Secundam vocat *μῦθος*, *παρὰ τὸ μέτρον*, quod diu maneat: quæ nihil est aliud quam ira inueterascens, & *simultas* dici potest. Hæc pertinet ad tertiam Aristotelis. Tertiam vocat *κρότος*, *ἀπὸ τοῦ κείδου*, quod vindictam repositam habeat: quæ est ira obferuans occasionem vltiscendi. hæc *inimicitia* vocari potest, & pertinet ad quartam Aristotelis.

31
Qua ratio-
ne sint pas-
siones, &
qua vitia.

Possunt suprascripti modi considerari vel vt habent initium, & veluti fundamentum in naturæ dispositione: & sic sunt passiones, quæ per se moraliter nec bonæ nec malæ sunt. vel vt proueniunt ex dispositione voluntaria, aut aliquo modo à consensu voluntatis pendent: & sic sunt distincta peccata, habentia inordinationes specie distinctas, vt recte ostendit Caietanus, & satis colligitur ex dictis. quod intellige de secundo, tertio, & quarto modo; nam primus & secundus non videntur specie, sed solam secundum magis & minus distincti.

32
Esse vitium
capitale.

Notandum Tertio, Iræ seu iracundiam poni à DD. vitium capitale; quia ordinariè plura alia ex eo nasci consueuerunt: idque duplici ratione. Primò, Ex parte obiecti, quod est vindicta, habens speciem iustitiæ: ratione cuius homines multa facere consueuerunt. nam & appetitui naturali, vt est depulsio mali; & rationali, vt habet specimen iustitiæ, est valde conformis. Secundò, Ratione illius impetus, quo mentem ad multa inordinatè agenda, & ad quiduis audendum vindictæ desiderio præcipitat. Huius vitij D. Gregorius libro 31. Moralium capite 31. recenset has sex filias: *De ira*, inquit, *rixæ, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemæ, profe-*

Filia ira
sunt.

rentur. Quarum ratio, iuxta D. Thomam, sic accipi potest: ira potest tripliciter considerari. Primò, Vt est in corde: ibi parit *indignationem & tumorem mentis*. Indignatio est, quæ is, cui irascimur, contemnitur, & vilipenditur tamquam indignus à quo tale quid patiamur. *Tumor mentis* est quo seipsum irascens extollit, & alteri præfert. Facit enim ira vt is qui offensus est, se apprehendat vt magnum, & extollat; eum verò qui offendit, vt vilem, & contemnat. sic animalia in ira intumescent, & se extollunt.

Secundò, Vt est in ore; & sic parit *clamorem, contumeliam & blasphemiam*. Clamorem, faciendo vt vocem extollamus, multa inordinatè & confusè iactantes: *contumeliam*, iactando conuitia verborum in proximum, *blasphemiam* contra Deum.

Tertio, Vt procedit ad factum; & sic parit *rixas, seu pugnas*, & quæ ex rixis sequuntur, vulnera, homicidia, &c.

Notandum Quarto, Remedia iræ esse eadem, quæ sunt ad vincula ad mansuetudinem, de quibus dubit. 3. Inter omnia autem merito primum locum tenet consideratio illa qua perpendimus nobiscum, quoties & quam grauius ipsi Deum post infinita ab eo percepta beneficia offenderimus; & tamen quòd exigua vel nulla satisfactione oblata cupiamus nobis ignosci, & Deus promptè ignoscat. Quanta igitur impudentiæ erit, si fratri, qui nihil vel parum beneficij à nobis accepit, exigua in nos peccanti non condonauerimus? Deus decem millia talentorum ad primam petitionem statim nobis condonat: nos fratri pauca minuta nobis debenti non ignoscemus? Hanc considerationem proponit Dominus, Matth. 18. Secundum locum tenet exemplum Christi, qui tot & tantas iniurias ab ijs, in quos tanta beneficia contulerat, sustinuit: & ipsidem etiam veniam & pacem à Patre rogauit. Gregorius libro 5. Moral. cap. 32. duos modos frangendæ iræ recenset: *Primus*, inquit, *est, vt mens sollicita antequam quidlibet agere incipiat, omnes sibi, quas pati potest, contumelias proponat, quatenus Redemptoris sui probra cogitans ad aduersa se præparet, &c.* *Secundus est, vt cum alienos excessus aspiciamus, nostra, quibus in alios excessimus, delicta cogitemus. considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena, &c.*

33
Remedia
iræ.

Quod ad alterum extremum mansuetudini oppositum attinet, id proprio nomine caret; sed dici potest *lenitudo*, vel *stupor*; vitium non ita frequens. Aristoteles vocat *ἀσύνεσιαν*, quasi dicas, *Intra scintillam*, vel iræ vacuitatem; nimirum cum quis ira insensibilis est mali & iniuriarum, vt non excitetur ad iram, quando etiam secundum rectam rationem oporteret. Est autem id signum stoliditatis, iuxta Aristotelem, quia tales non videntur habere sensum mali, aut apprehendere iniuriam. quod intellige, si id à stupore quodam naturæ proueniat: secus, si philosophica consideratione & exercitio comparatum; vt in aliquo fortasse è Stoica disciplina, quæ omnem iram vult exclusam, & *ἀπάθειαν* profiteretur.

34
Alterum
extremum
per defectum.
Lenitudo.

Hæc tamen iræ vacuitas non est per se vitiosa. Sicut enim irasci non est per se bonum: ita nec iræ motu vacare, aut esse ad irascendum stupidum, est malum. Potest tamen esse vitiosum, quatenus est causa, vt quis defectu iræ & animolitatatis, prætermittat aliquod officium iustitiæ, vel cha-

35
Non est per
se vitiosa.

ritatis, ad quod erat obstrictus: vt monere, corrigere, castigare, retundere contumaces, occurrere malis, &c. In quibus etiam Dominus interdum ira vsus legitur; vt Marci 3. *Circumspiciens eos cum ira.* & Ioannis 2. cum eiecit vendentes de templo. Quando enim ad tale quid obligamur, si per se friget animus, & detrectet tamquam rem arduam, excitanda est ira, quæ addat calorem & audaciam; torpore illo excusso. Ea enim est humana conditio, vt sine huiusmodi stimulo & præsidio, ad ardua exequenda vix excitemur; nam ira est satellitium rationis; sine satellite in Repub. mala non impediuntur: nec sine ira ratio in homine contra malum strenuè insurgit. vnde in eiusmodi euentis non excitare iram, est vitiosum; & contrarium mansuetudini per defectum. mansuetudinis enim est non solum iram comprimere, sed etiam cum opus est, excitare & asumere: quamuis hoc nomen magis compressionem insinuet, illa tamen iræ vacuitas non habet distinctam malitiam à malitia quæ est in omissione officij debiti, cuius est causa: nam solum est mala, quatenus in ea omisso debita actionis censetur volita.

DVBITATIO V.

De clementia & crudelitate.

D. Thomas 9. 157. & 159.

³⁶ *Distinctio clementia, & mansuetudinis.* **C**lementia est virtus mansuetudini affinis; non tamen eadem, iuxta D. Thomam. Distinguitur enim obiecto formali, & materia proxima. Mansuetudo enim proximè versatur circa iram, clementia circa vindictam externam. Illius officium est iræ imponere moderationem, & cum recta ratione conformitatem: huius verò diminueret, seu mitigare externam punitionem, quantum iustitiæ ratio patitur. Illa pertinet non minus ad subditos & infimos quàm ad Superiores: hæc propria est virtus Superiorum, & maxime Principum.

³⁷ *Obiectio.* Dices, Eiusdem virtutis est moderari affectum internum, & opus externum, ad quod ille affectus inclinabat. Eadem enim virtus temperantiæ, quæ concupiscentias voluptatum carnis refrænât, etiam vltum externum temperat: & eadem fortitudinis virtus, quæ timorem & audaciam moderatur, etiam fugam & aggressionem dirigit. Similiter liberalitas, quæ diuitiarum cupiditatem, etiam externam largitionem moderatur. Idem cernitur in *modestia*, (prout est virtus circa honores mediocres occupata) magnanimitate, & magnificentia: ergo etiam virtus illa, quæ moderatur iram, nempe mansuetudo, etiam moderabitur externam punitionem, minuendo eam consentaneè suo affectui; ac proinde non distinguetur à clementia. Confirmatur, quia ira est cupiditas vindictæ & punitionis: at qui minuit cupiditatem vindictæ, hoc ipso etiam externam vindictam, quæ ex illa cupiditate sequitur, minuit.

Esse eundem habitum. Ob hoc argumentum videri posset alicui eundem habitum virtutis, qui quatenus temperat iram, dicitur *mansuetudo*; quatenus verò externam punitionem, *clementia*. Quæ sententia confirmari potest; quia vterque, nimirum mansuetus & clemens, videtur querere in seipso benignitatem quamdam

& suauitatem affectus in proximum, (vnde etiam vocantur lenes, & habitus eorum lenitas) & ex eodem affectu operari.

Nihilominus placet sententia D. Thomæ. Vnde respondeo, Dupliciter fieri posse vt quis incitetur ad maiorem vindictam quàm conueniat.

Primò, Ex impetu iræ. Et hoc modo vindictam minuit mansuetudo, vt rectè probat argumentum. imminuta enim vindictæ cupiditate, sequitur imminutio vindictæ. sicuti imminuta concupiscentia delectationum, sequitur moraliter imminutio in ipsarum vsu externo.

Secundò, Ex consideratione suæ potestatis, qua inclinatur ad intemperanter ea vtendum: ita enim est humanum ingenium, vt delectetur ostentatione potestatis, & aliorum sub se depressione, & miseria. Hoc modo mitigat punitionem clementia, quæ retinet animum, ne tota potestate in vindicta inferenda vtatur.

Vnde patet, has virtutes diuersas rationes formales spectare. *Mansuetudo* enim vindictam mitigat ne obtemperet iræ, & quia id consentaneum animo iræ dominantis: *clementia* verò, quia id consentaneum & decorum homini, potestate in alium prædito.

Decet enim in malis pœnisque inferendis non vt tota potestate, sed aliquid remittere, & infra meritum punire: sicut è contrario in premijs conferendis honestum est etiam supra merita remunerare: vt benignitas præmio aliquid adiciat, & supplicio aliquid detrahat. Sic Deus dicitur punire citra condignum, & vltra condignum præmiare. Cum enim pœna sit malum, & præter Dei primæuam institutionem, decet eam minui quantum ratio boni patitur. Et è contrario cum præmium sit bonum, & ex primo Dei instituto ac intentione, decet illud augeri quantum iusta proportio & bona gubernatio permittit.

Ex his facile intelligas quid sit clementia. Seneca libro 2. de clementia, capite 3. sic definit: *Clementia est temperantia animi in potestate vltimæ scendi: vel lenitas Superioris aduersus inferiorem in constituendis pœnis.* Et infra: *Clementia, inquit, est moderatio, aliquid ex meritis ac debita pœna remittens.*

Quæ definitiones idoneæ sunt, & insinuant, tria ad clementiam, vt in actu externum exire possit, requiri. Primò, Potestatem puniendi; quæ tantum reperitur in Superioribus: vnde hæc virtus est propria Superiorum, & maxime Principum, qui pœnas legibus definitas possunt mitigare.

Secundò, Vt mitior pœna irrogetur, quàm Iure irrogari posset. Est enim clementia quædam gratia & condonatio, non perfecta, (distinguitur enim à venia) sed ex parte, ita vt iustitiæ vindictæ officium non excludat, sed solum asperitatem non nihil mitiget.

Tertiò, Vt id proneniat ex animi lenitate; qua fit vt quis proximo benignè afficiatur, cuiusque commodis faueat, incommoda abhorreat. Itaque si quis pœnam fontis mitigat inductus pecunia, vel amicitia, vel timore; non erit formale officium clementiæ: quia non ex affectu huius virtutis, sed ex alio motiuo id facit. dicitur tamen actus clementiæ, quia ratione materiæ ad hanc virtutem pertinet.

Porro quæ ad clementiam moueant, præcipua sunt ista. Primum, Exemplum Dei, in quo maxime hæc virtus elucet, quàm exigua pœna sinit in hac

38
Responf.
Videri di-
stinctos ha-
bitus.

Spectant
diuersa ob-
iecta for-
malia.

Mala mi-
nuenda,
quia contra
naturam.

39
Definitio
nes clemen-
tia.

Tria ad
clementiam
requisita.

40
Motiuum
clementiæ.
1. Exem-
plum Dei.